

Opazke h kronološki vrsti tržaških škofov v srednjem veku.

Dr. Milko KOS.

Ta razprava ima namen, na podlagi doslej priobčenih virov določiti kolikor mogoče natančno kronološko vrsto tržaških škofov od 6. pa do konca 13. stoletja. Da sem šel z vrsto škofov do konca 13. stoletja (natančneje do škofa Brissa de Toppo, 1285—1299), zato imam dvojen vzrok; prvič je do one dobe zgodovina tržaške škofije in škofov temna in še malo raziskana in drugič tvori ona doba važen mejnik v tržaški zgodovini sploh, kajti leta 1295 so tržaški škofje, ko je prenehala njih svetovna oblast čez Trst in okolico, jako mnogo izgubili na ugledu, veljavi in moči.

Prvi, kateri se je natančneje pečal z zgodovino tržaških škofov v srednjem veku, je bil Ferdinand Ughelli (umrl l. 1670); v petem zvezku svoje *Italia sacra* ¹⁾ je priobčil vrsto tržaških škofov. Na podlagi tu pa tam precej pomanjkljivih podatkov in raziskavanj Ughellija temelijo skoraj vsa dela o tej stvari tja do 19. stoletja, tako dela obeh Tržačanov, kanonika Vincencija Scussa ²⁾ (1620 do 1702) in karmelitanca Ireneja della Croce ³⁾, kakor tudi neki sestavek novograjskega (Cittanova) škofa Jakoba Filipa Tom-

¹⁾ Uporabljal sem beneško (drugo) izdajo Ughellija, katero je predelal, izpopolnil in izdal Coleti (Venetiis 1717—1722, peti zvezek 1720, pag. 547 nasl.). Citiram Ughelli.

²⁾ Scussovo „Zgodovino Trsta“ je prvikrat izdal še-le leta 1863 v Trstu F. Cameroni pod naslovom „Storia cronografica di Trieste dalla sua origine sino all' anno 1695“ (citiram Scussa). Isti Scussa je napisal pod naslovom „Synopsis Tergestinorum praesulum, quorum nomina reperiuntur“ kratek sestavek o zgodovini tržaških škofov (izdan v Archeografo Triestino, XV, 1890, 512 nasl.).

³⁾ Prva izdaja tržaške zgodovine Ireneja della Croce (napisana leta 1680) je jako redka. Rabil sem drugo, katera je bila izdana pod naslovom „Istoria antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste“ (dva zvezka, v Trstu 1877, ovitek 1878; citiram Ireneo della Croce). Izvleček iz Irenejevega dela podaja Giuseppe Mainati v: *Croniche ossia memorie storiche antiche di Trieste*, I/1, Venezia 1819.

masinija (1595—1654)⁴⁾. — Poleg teh mož so se zanimali v oni dobi tudi izventržaški historiki in raziskovalci za zgodovino Trsta in tamošnje škofije, tako n. pr. Ivan Ludovik Schönleben⁵⁾ in Ivan Vajkhard Valvasor⁶⁾. Za spisi teh mož iz 17. stoletja nimamo dolgo časa nič večjih del ali raziskavanj o tržaških srednjeveških škofih; še-le v drugi polovici 18. stoletja je grof Rudolf Coronini izdal svoj „Syllabus Tergestinatorum episcoporum“⁷⁾, Josip Andrej Bonomo pa kratko, toda dobro zgodovino Trsta v nemškem jeziku⁸⁾. Deloma na podlagi Coroninija, deloma Ughellija je spisan neki prispevek k zgodovini tržaških škofov od Carlija⁹⁾. Sedem zvezkov obsegajoče delo Giuseppe Mainatija o tržaški zgodovini (prvi zvezek je izšel leta 1817) bazira še popolnoma na nekritičnih delih iz 17. stoletja¹⁰⁾.

Nova doba historičnega dela v Trstu je započela z ustanovitvijo časopisa „L' Archeografo Triestino“ (prva serija od leta 1829 pa do leta 1837 obsega štiri zvezke)¹¹⁾ in s prihodom Petra Kandlerja v Trst. Iz velikega števila spisov tega moža, kateri je od l. 1846 pa do l. 1852 izdajal tudi med drugim jako mnogo historičnega materiala vsebujoč časopis „L' Istria“, naj kot tudi na zgodovino tržaških škofov se ozirajoče sestavke navedem: Pel fausto ingresso . . . di Bartholomeo Legat, vescovo di Trieste e Capo d' Istria, Trieste 1847¹²⁾; Fasti sacri e profani di Trieste e dell' Istria, Trieste 1849; Notizie storiche di Trieste, guida per la città, Trieste 1851; Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale, Trieste 1855 (posebno stran 118 nasl.). Pač najvažnejše delo Kandlerjevo je pa njegov Codice diplomatico Istriano; brez te zbirke listin je vsako

⁴⁾ Del vescovato di Trieste e suoi vescovi, L' Archeografo Triestino, IV (1837), 450 nasl. (citiram Tommasini).

⁵⁾ Carniolia antiqua et nova, Labaci 1681 (citiram Schönleben).

⁶⁾ Die Ehre des Herzogthums Krain, 2. izdaja, 4 zvezki, Rudolfswerth 1877 do 1879.

⁷⁾ Operum miscellaneorum tomus, Venetiis 1769.

⁸⁾ Meni nepristopna. — Gl. P. Kandler, Discorso sulle storie di Trieste pri Scussa, o. c., 185—186.

⁹⁾ Delle antichità italiane, IV, 275 nasl., Milano 1790 (citiram Carli).

¹⁰⁾ Croniche ossia memorie storiche sacro-profane di Trieste, Venezia 1817 nasl., posebno glej prvi zvezek pag. IX-XXIX; citiram Mainati.

¹¹⁾ Tretji zvezek tega časopisa vsebuje biografije tržaških škofov Konrada de Pertica (I), Udalrika in Ulvina de Portis in Brissa de Toppo iz peresa M. Della Torre-Valsassina.

¹²⁾ Je to kratka zgodovina tržaških škofov; na podlagi te je sestavljen spis Antona Jellouschek-a, Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bistums von Triest, Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, II (1847), III (1848). Citiram Jellouschek.

podrobneje historično delo o Trstu ali Istri nemogoče ¹³). Poleg Codice diplomatico Istriano ima mnogo materiala o starejši zgodovini tržaških škofov še Angelo Marsich, Regesti delle pergamene conservate nell' archivio del reverendissimo capitolo della cattedrale di Trieste, Archeografo Triestino, V (1877/1878); citiram Marsich.

Še za življenja Kandlerjevega (umrl 1872) je začel Archeografo Triestino zopet izhajati (od l. 1869 do l. 1902 24 zvezkov kot Nuova Serie, od l. 1903 dalje izhaja kot tretja serija). Ta časopis vsebuje poleg istrskih Atti e memorie della Società istriana d' archeologia e storia patria (Poreč, od l. 1885 dalje; citiram Atti e memorie) ter poleg starejšega Archivio storico per Trieste, l' Istria e il Trentino (izšli so samo štirje letniki, Rim 1881—1895) tudi mnogo materiala za srednjeveško zgodovino tržaških škofov.

Poleg tega sta se v 19. stoletju pečala z zgodovino tržaške škofije in škofov še Stephanus Terpin ¹⁴) in Giuseppe Cappelletti ¹⁵). Prvi se opira posebno na Mainatija, drugi pa na Kandlerjev spis Pel fausto ingresso etc. in neke rokopisne beležke Colletija v Benetkah.

Malo imajo o zgodovini tržaških škofov v slovenskem jeziku pisana dela, tako ono Josipa Godine-Verdéljskega ¹⁶), potem ono Matije Sila ¹⁷) in ono Simona Rutarja ¹⁸); še največ ima Sila. Malo novega pove tudi J. Löwenthal v svoji zgodovini tržaškega mesta ¹⁹).

Od novejših del se pečajo, toda ne toliko s starejšo zgodovino škofije kot z zgodovino uprave in ustave v srednjeveškem Trstu spisi B. Benussija ²⁰) in Ernsta Mayerja ²¹).

¹³) Kjer citiram v tem spisu kaj s samo letnico, mislim vedno pri tem na pod dotično letnico stavljeno listino pri Kandlerju.

¹⁴) Episcopi ecclesiarum Tergestinae atque Justinopolitanae, Tergesti 1833, str. 13 nasl. (citiram Terpin).

¹⁵) Le chiese d' Italia, VIII, Venezia 1851, 675—718, posebno od str. 716 dalje (citiram Cappelletti).

¹⁶) Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice, v Trstu 1872, str. 336 do 337 (citiram Godina-Verdéljski).

¹⁷) Trst in okolica, Trst 1882 (citiram Sila).

¹⁸) Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra, v Ljubljani 1896/1897.

¹⁹) Geschichte der Stadt Triest, I, Triest 1857, str. 12.

²⁰) Nel medio evo, pagine di storia istriana, Parenzo 1897 (izšlo tudi v Atti e memorie, zvezek 9 do 13).

²¹) Die dalmatisch-istrische Munizipalverfassung im Mittelalter und ihre römischen Grundlagen, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, 24 (1903), German. Abteilung.

Samo po sebi se razume, da imajo tudi večja dela o kronoloških vrstah škofov katoliške cerkve sploh tudi vrsto tržaških škofov. Od knjig te vrste ste najbolj znani ona P. Pija Bonifacija Gams-a²²⁾ in ona Konrada Eubel-a²³⁾. Gams je sestavil svojo vrsto tržaških škofov na podlagi raziskavanj Ughellija, Mainatija, Cappellettija in Kandlerja. Eubel (od l. 1200 dalje) pa se naslanja zopet na Gamsa. Tako podatki Gamsa kot Eubela so tu pa tam jako pomanjkljivi in nezanesljivi.

* * *

Vrsto tržaških škofov v srednjem veku odvarja neki škof z imenom Frugiferus; omenja se v neki listini ravennskega patriarha Maksimijana od 21. februarja 547 (?). Sicer ima dotična notica pri Schönlebnu²⁴⁾ datum „21. februar 546“ kar pa ne more biti prav, kajti še-le od oktobra 546 dalje je vladal v Ravenni patriarh Maksimijan. Scussa je stavil listino v leto 406, Mainati in Terpin sta sledila Schönlebnu, Jellouschek pravi, da je škof Frugifer vladal od ok. l. 524 pa do l. 558, Kandler, Cappelletti, Gams in drugi stavijo listine ravennskega patriarha v l. 524. Vse te letnice so z ozirom na dobo, v kateri je vladal patriarh Maksimijan nemogoče, ravno tako poljuben je pa tudi datum „21. februar 547“, katerega ima listina pri Kandlerju v njegovem Codice diplomatico Istriano.

Za Frugiferom sledi v kronoloških vrstah tržaških škofov pri Mainatiju, Terpinu, Jellouscheku, Kandlerju, Cappellettiju in drugih škof Geminijan. Toda nobeden vir nam ne pove izrecno, da bi to bil škof v Trstu. Vemo le, da je pred langobardskim vpadom v Italijo (l. 568) prezbiter Geminijan prenesel iz Trsta na otok Gradež trupla 42 mučnikov, katera je našel pod zidovjem razrušenega tržaškega mesta in tamošnje cerkve. To nam poročajo Chronicon Gradense, Chronicon Venetum vulgo Altinate in Dandoloва kronika²⁵⁾ in omenjajo še, da je te relikvije skrnil pred Langobardi iz Ogleja na Gradež pobegli „patriarh“ Pavlin v gradeški cerkvi sv. Vitala²⁶⁾. Ker je pa Pavlin umrl l. 569²⁷⁾, je brž-

²²⁾ Series episcoporum ecclesiae catholicae, Ratisbonae 1873 (vrsta tržaških škofov na str. 319—320).

²³⁾ Hierarchia catholica medii aevi, I, Monasterii 1898 (1. izdaja), str. 503; Monasterii 1913 (2. izdaja), str. 477.

²⁴⁾ Carnioliā antiqua et nova, pars III, 304; Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, I, št. 38 (citiram Gradivo). — Po Schönlebnu, Valvasorju (o. c., 683) in Rubeisu (Monumenta ecclesiae Aquilejensis, 192, Appendix 66) se je zval škof Frugiferus, po drugih Frugiferus.

²⁵⁾ Gradivo, I, 73 [ed G. Monticolo, Cronache Veneziane antichissime, I, Fonti per la storia d' Italia (scrittori), Roma 1890, p. 37; MG., SS., XIV, 11; Muratori, Rerum italicarum scriptores, XII, 94].

²⁶⁾ Gradivo, I, 72 (Chronicon Gradense, l. c., 40—41; Chronicon Venetum vulgo Altinate, l. c., 13).

²⁷⁾ Gradivo, I, 77 (Pauli Diaconi Hist. Langobardorum, II, c. 25, ed. MG., SS. rer. Langobardorum, 86).

kone staviti prenos relikvij v to ali pa v leto 568, leto vpada Langobardov v Italijo. Radi tega stavijo tudi nekateri „škofa“ Geminijana k letu 568 (Kandler, Cappelletti, Gams), drugi pa k letu 569 (Mainati, Terpin, Jelouschek). Toda že Scussa (o. c., 39 sl.) je bil proti temu, da bi v Trstu kdaj vladal kak škof Geminijan.

V drugi polovici 6. stoletja nam je izpričano ime tržaškega škofa Severa. V aktih gradeške sinode, katero stavijo nekateri v leto 579, drugi pa v leto 580²⁸⁾, se omenja tudi neki „Severus episcopus s. ecclesiae Triestinae“. Toda ta gradeška sinoda se ni nikdar vršila in zato ima imenovana letnica kakor tudi ime tržaškega škofa Severa le relativno vrednost. Toda, da je v Trstu v drugi polovici 6. stoletja res vladal škof z imenom Severus, to nam potrjujejo tudi pristni viri. Ti nam sporočajo, da je bil škof Severus iz Trsta pristaš gradeško-oglejskega škofa Severa in da je s tem vred pripoznaval veljavnost takozvanih „treh poglavij“. Radi tega ga je bizantinski eksarh Smaragd siloma prepeljal v Ravenno in ga prisilil k zopetni uniji s katoliško cerkvijo. Toda ne za dolgo. Bržkone okoli leta 590 se je tržaški škof Severus z drugimi škofi vred zopet proglasil pristašem „treh poglavij“²⁹⁾. Tako imamo za vladlo škofa Severa izpričani dve letnici, nepristno „579“ in pristno „okoli 590“.

Mogoče je sledil v Trstu škofu Severu škof, z imenom Firminus. To ime ste nam sporočili dve pismi papeža Gregorja (I.) Velikega; eno je datirano marca 602³⁰⁾, drugo junija 603³¹⁾. Razen Mainatijeve in Terpinove, ki staviti škofa Firmina k letu 595, imajo kronološke vrste drugih historikov pri škofu Firminu letnico 602, oziroma 603.

Za škofom Firminom nam več desetletij ni izporočeno ime kakega tržaškega škofa. Šele 27. marca 680. je imenovan kot sufragan gradeškega patriarha Agatona med navzočimi nekega rimskega cerkvenega zbora tudi „Gaudentius episcopus sanctae ecclesiae Tergestinae pro-

²⁸⁾ Gradivo, I, 85 (Kandler ad a. 579; — Cronica de singulis patriarchis Nove Aquileie [ed. Monticolo, I. c., 7]; Cronicon Gradense [ed. Monticolo, I. c., 49]; Johannis diaconi Chronicon Venetum [ed. Monticolo, I. c., 70]).

²⁹⁾ Gradivo, I, 96, 100 (Pauli diaconi Historia Langobardorum, III, c. 26, ed. MG., SS. rer. Langobardorum, 105, 107; Landolfus Sagax, Additamentum ad Historiam miscellam, ed. Migne, Patrologia, Series latina, 95, 1150, 1151; Johannis diaconi Chronicon Venetum, ed. Monticolo, I. c., 74, 75; Chronicon patriarcharum Aquil. primum, ed. Rubeis, Monumenta ecclesiae Aquilejensis, Appendix, 7, 8 ter Chronicon patriarcharum Aquil. alterum, ed. Rubeis, I. c., 9; Danduli Chronicon, lib. VI, c. 2, ed. Muratori, Rerum Italicarum Scriptores, XII, 104). — Prim. Benussi, Nel medio evo, 80 nasl.

³⁰⁾ Gradivo, I, 136 (Jaffé, Regesta pontif. Romanorum, 1863 [1466]; MG., Epist., II, 360).

³¹⁾ Gradivo, I, 139 (Jaffé, o. c., 1901 [1518]; MG., Epist., II, 399).

vinciae Istriae (Γενδέντιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τριγώνης ἐπαρχίας Ιστρίας)³²).

Neka druga rimska sinoda nam sporoča k letu 731 (okoli 1. novembra) ime tržaškega škofa Ivana (Johannes episcopus Tergestinae ecclesiae). Toda ni gotovo, ali je takrat res vladal v Trstu kak škof z imenom Ivan, kajti akti dotične sinode niso pristni³³). — Kako je prišel Kandler do tržaškega škofa Gregorja, o katerem pravi, da je vladal med l. 715 in 731 (v spisu Pel fausto ingresso etc.), mi je popolnoma nejasno. — Poleg imenovanega Ivana ima Ireneo della Croce in za njim imajo skoraj vsi poznejši zgodovinarji pri letu 759 navedenega nekega drugega škofa Ivana s pridevkom Antenorej. Toda vemo le, da je bil ta Ivan Antenorej od l. 767 pa do l. 803 patriarh v Gradežu in rodom Tržačan³⁴), da bi pa bil tudi škof v Trstu, tega nam ne sporoča noben vir; že Ughelli-Coleti smatra to za negotovo³⁵).

Med l. 776 in 780 se omenja v nekem pismu papeža Hadrijana I. istrski škof Mavricij³⁶). Od Ireneja della Croce dalje mislijo skoraj vsi, ki so se pečali z zgodovino tržaških škofov, da je bil ta Mavricij škof v Trstu in ga stavijo k letu 766; toda tako eno kot drugo je negotovo, kar povdarja že Italia sacra Ughelli-Coletija (l. c., 577, op. 1). Ravno tako negotovo je in nobeden vir tega ne omenja, da bi bil Tržačan Fortunat, predno je l. 802 postal gradeški patriarh, škof v svojem rojstnem mestu³⁷). Tudi je negotovo ali je bil neki škof, z imenom Leon, katerega omenja listina o znamenitem „placitum“ v Rižani, res škof v Trstu³⁸). Zadnjega je Kandler proglasil tržaškim škofom, sledili so mu Cappelletti, Gams in Eubel.

Za Leonom ne vemo dolgo časa za ime kakega tržaškega škofa in tudi listina, s katero je italjski kralj Berengar 27. junija 911 ali 914 (ne pa l. 909 kakor pišejo nekateri) v Paviji na priprošnjo škofa iz Mantove sv. Justu posvečeni tržaški cerkvi in nje škofu Taurinu podelil nekaj

³²) Gradivo, I, 186 (Jaffé, o. c., p. 238; Mansi. Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, XI, 185, 311, 775).

³³) Gradivo, I, 209 (Jaffé, o. c., 2234; MG., Epist., III, 704, št. 14). Prim. tudi MG., Epist., III, 723.

³⁴) Gradivo, I, 237 (Chronicon Venetum vulgo Altinate, ed. MG., SS., XIV, 17; Danduli Chronicon, VII, c. 12, pars 2, ed. Muratori, Rerum Italicarum Scriptores, XII, 143).

³⁵) Italia sacra, V, 577, op. 1.

³⁶) Gradivo, I, 259 (MG., Epist., III, 723).

³⁷) Gradivo, II, 13 (Chronicon Venetum vulgo Altinate, ed. MG., SS., XIV, 17, 56; Danduli Chronicon, VII, c. 13, pars 24, ed. Muratori, l. c., 152). — Prim. S. Dellagiacom, Fortunato da Trieste, patriarca di Grado, Archeografo Triestino, III.

³⁸) Gradivo, II, 23; Kandler ad a. 804. — Prim. Danduli Chronicon, VII, c. 15, pars 8, ed. Muratori, l. c., 155.

svojih gradov z vsemi k tem pripadajočimi pravicami, je nepristna, kakor je to dokazal že Dümmler³⁹⁾.

Še-le z imenom škofa Radalda imamo izpričano zopet eno nesumljivo in pristno ime tržaškega škofa⁴⁰⁾. Za njegove vlade je podelil tržaški cerkvi in nje škofom naslednik kralja Berengarja I., kralj Hugo, 7. avgusta 929 škofijo Sipar, župnijo v Omaku in otok „Pactiana“.

Mogoče je bil naslednik škofa Radalda škof Ivan (imenujmo ga I., ne oziraje se na zgoraj omenjene škofo tega imena, o katerih ne vemo za gotovo, ali so bili ali niso bili škofje tržaškega mesta). Imenuje se v privilegiju, katerega je 8. avgusta l. 948 podelil tržaški cerkvi italjski kralj Lotar⁴¹⁾. Ta privilegij kralja Lotarja stavijo nekateri, n. pr. Schönleben (o. c., 423; Ireneo della Croce (o. c., II, 518), Scussa (o. c., 47), Mainati (o. c., I, 50), Löwenthal (o. c., I, 9), Jellouschek (o. c., II, 108), Godina-Verdéljski (o. c., 349) in drugi k l. 848, ko je vladal cesar Lotar, sin Ludovika Pobožnega in imenujejo tako pri l. 848 nekega Ivana kot tržaškega škofa; radi indikcije stavi Schönleben to listino v l. 840) Kandler zopet (v Codice diplomatico Istriano k l. 1236), ki smatra neko nepristno listino iz leta 949⁴²⁾, v kateri se tudi omenja tržaški škof Ivan, za pristno in jo stavi v leto 1236, imenuje pri tem letu tržaškega škofa Ivana. Tako eno kot drugo je nemogoče oziroma neverjetno, kakor je to dokazal Fr. Kos v sestavku „O treh tržaških škofih imenovanih Johannes“ (Izvestja Muzej. društva za Kranjsko, X, 1900, 95—99). Škof Ivan, ki se omenja v pristni listini iz leta 948, se omenja še v nepristnih listinah, katere datira Kandler tako-le: „956—961“, „966“ in „pred 973“⁴³⁾.

Za škofom Ivanom imamo še-le leta 991 (oktober 5) izpričano zopet ime nekega tržaškega škofa. Takrat se je namreč vršil pri „Trajectum s. Andreae“ v Istri pod predsedstvom istrskega grofa Werihena sodnijski zbor, katerega se je udeležil tudi „Petrus s. Tergestine ecclesie episcopus“⁴⁴⁾.

Mogoče je sledil škofu Petru škof z imenom Richolfus (ne pa Joannes Rudolfus, kakor imenujejo nekateri tega škofa, tako n. pr. Mainati).

³⁹⁾ Gesta Berengarii imperatoris, 167. — Glej listino pri Kandlerju v Gradivu, II, 349 in sedaj najbolje pri L. Schiaparelliju, I diplomati di Berengario I. (Fonti per la storia d' Italia, Roma 1903), str. 387—389.

⁴⁰⁾ Gradivo, II, 376; Kandler ad a. 929. — Prim. B. Benussi, Nel medio evo, str. 221 in 255.

⁴¹⁾ Gradivo, II, 395; Kandler ad a. 948. — Prim. Benussi, Nel medio evo, 223, 243.

⁴²⁾ Gradivo, II, 397; Jaksch, Monumenta hist. due. Carinthiae, IV a, 2121 (k l. [1236]).

⁴³⁾ Gradivo, II, 394, 417, 418; nepristnost prve listine je dokazal de Rubeis (Monumenta ecclesiae Aquileiensis, 471—473), druge pa Benussi (Storia documentata di Rovigno, 44 nasl.). „Pred 973“ stavijo neko rimsko sinodo, pri kateri je bil baje navzoč tudi tržaški škof (MG., Dipl., I, 619, št. 457).

⁴⁴⁾ Gradivo, II, 499; Kandler ad a. 991.

Toda prvič se ta ne omenja že l. 1006, kakor to pišejo Ughelli-Coletti, Terpin, Kandler, Cappelletti in za temi drugi, temveč še-le 1. novembra 1007; tedaj je bil namreč ta škof navzoč pri neki sinodi v Frankfurtu ob Mainu ⁴⁵). Ni pa gotovo če je bil škof Richolfus še leta 1028 živ, kakor to piše Jellouschek, kajti zadnjikrat se omenja v doslej znanih virih 18. septembra 1017 med onimi škofi, kateri so bili takrat v Schweinfurtu navzoči pri pogrebu nordgauskega mejnega grofa Henrika ⁴⁶). Richolfus je bil, predno je postal tržaški škof, kanonik v Eichstädtu na Bavarskem ⁴⁷).

Za škofom Richolfom se omenja prvič 13. julija 1031, v tem soglašajo skoraj vsi zgodovinarji tržaških škofov, tržaški škof Adalger med onimi, kateri so bili takrat navzoči v Ogleju pri posvečevanju nove stolne cerkve ⁴⁸). Zdi se, da je bil škof Adalger precej dolgo časa vrhovni pastir tržaške cerkve, kajti še 2. maja l. 1072 je podelil v Kopru opatu pri Sv. Nikolaju v Benetkah in njegovi cerkvi svetišče sv. Apolinarija v Gasello pri Kopru s pritiklinami in neki vinograd z oljkami v kraju „Acaselis“, ki je bil bržkone blizu Kopra ⁴⁹). Bresslau misli, da je bil škof Adalger, predno je postal tržaški škof, arhidijakon oglejske cerkve in nemškega pokolenja ⁵⁰). Gotovo je, da je umrl Adalger še pred 2. avgustom l. 1075, kajti eichstädtski škof Gundechar (postal škof l. 1057, umrl 2. avg. l. 1075) ga omenja med onimi škofi, kateri so umrli za časa njegovega vladikovanja ⁵¹).

Mogoče je neposredno škofu Adalgerju sledil v Trstu škof Heribert, toda ne omenja se že l. 1072, kakor to piše n. pr. Kandler, še manj pa l. 1050, kakor pravi Mainati, temveč prvič, kolikor nam je doslej znano, 10. februarja l. 1080, ko je izdal listino za nekega Merkurija in njegovo soprogo Tupergo ⁵²), zadnjikrat pa 3. decembra l. 1082, ko je izdal v Kopru neko listino za duhovščino koperske cerkve Matere Božje ⁵³). Tudi Heribert je bil, predno je postal tržaški škof, kanonik cerkve v Eichstädtu ⁵⁴).

V prvih desetletjih 12. stoletja je vladal v Trstu škof, z imenom Hartvik. Imenuje se prvič leta 1106 v ustanovni listini samostana v Dobrlivasi na Koroškem ⁵⁵). 4. julija 1114 je podaril samostanu sv. Jurija in Štefana v Benetkah (danes S. Giorgio Maggiore) kraje in cerkev sv.

⁴⁵) Gradivo, III, 25; MG., Dipl., III, 169, št. 143; MG., Constitutiones, I, 59, št. 29.

⁴⁶) Gradivo, III, 38 (Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon, VIII, c. 63, ed. Kurze v *Scriptores rer. Germanicarum in usum scholarum*, 231).

⁴⁷) Gundechari Liber pontificalis Eichstetensis (MG., SS., 7, 249).

⁴⁸) Gradivo, III, 86; Kandler.

⁴⁹) Gradivo, III, 267; Kandler.

⁵⁰) Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Konrad II, I, 157, op. 1; II, 178.

⁵¹) Gundechari Liber etc. (l. c., 249). — Primerjaj Gerhard Schwartz, *Die Besetzung der Bistümer Reichsitaliens*, str. 42.

⁵²) Gradivo, III, 349; Kandler.

⁵³) Gradivo, III, 356; Kandler.

⁵⁴) Gundechari Liber etc. (MG., SS., 7, 249).

⁵⁵) Jaksch, *Monumenta historica ducatus Carinthiae*, III, 216, št. 535.

Mučenikov pri Trstu z vsemi pritikinami v Trstu in zunaj njega brez odškodnine, toda z edinim pogojem, da bodo bratje imenovanega samostana vsako leto na dan sv. Justa plačevali škofijski blagajni po 24 penzov⁵⁶⁾. Sicer pravi tekst listine, da je napravil to daritev neki „Herinicius . . . Tergestinus episcopus“, da imamo pa namesto „Herinicius“ čitati bržkone „Hartuicus“ in da imamo opraviti tu z istim škofom Hartvikom kot leta 1106, to nam dokazuje listina z dne 12. oktobra 1115, s katero škof Hartvik istemu beneškemu samostanu podeljuje zemljo oranico, ki je bila patrimonij sv. Justa, brez vsake odškodnine⁵⁷⁾. Mainati, Jellouschek, Kandler, Cappelletti in nekateri drugi smatrajo Herinicija in Hartvika za dva posebna škofa tržaške cerkve, kar pa ne more biti prav; opraviti imamo tu z enim škofom z imenom Hartvik, kateri je gotovo vladal vsaj od leta 1106 pa do leta 1115. Umrli je ta tržaški škof 17. ali 18. maja⁵⁸⁾; leta smrti ne poznamo. — Da bi bil škof Hartvik nemškega rodu in, ker se omenja dan njegove smrti v salzburških, štajerskih in koroških nekrologih, doma iz salzburške diecese, je sicer mogoče, toda gotovo to ni⁵⁹⁾.

Škofu Hartviku je sledil v Trstu škof Detemar. Sicer se ne omenja že leta 1134, kakor to napačno trdita Scussa in Mainati, pač pa vemo, da je 1. novembra 1135 podaril škof Detemar v Muranu na Beneškem tamošnjemu samostanu sv. Ciprijana posestvo v Serminu poleg cerkve sv. Marije v Lazaretu (pri Kopru) in poleg reke Rižane, ki je bilo last tržaške cerkve⁶⁰⁾. Imenuje se škof Detemar še večkrat v virih, zadnjikrat v neki listini od 28. julija 1145, s katero je podelil zgoraj imenovanemu samostanu sv. Ciprijana neko posestvo svoje cerkve z dohodki v Serminu pri reki Rižani⁶¹⁾.

Za škofom Detemarjem je zasedel stolico sv. Justa v Trstu škof Bernard. Toda nikakor ni mogoče, da bi bil Bernard že leta 1141 škof v Trstu, kakor to pišejo Scussa, Carli, Mainati, Jellouschek in drugi; takrat je vladal v Trstu, kakor smo videli, škof Detemar. Da bi bil Bernard že leta 1146 tržaški škof, kakor to pravi n. pr. Kandler, sicer ni nemogoče, toda dokazati se to ne da; kajti še-le 16. januarja 1149 nam imenuje zgodovina prvič ime tržaškega škofa Bernarda, ki je namreč tega dne izdal neko listino v korist samostana S. Giorgio Maggiore v Benetkah⁶²⁾. Omenja se tržaški škof Bernard leta 1149 in v poznejših letih še večkrat; zadnjikrat ga najdemo omenjenega kot pričo v Ogleju v neki listini oglejskega patriarha Gotfrida od 9. marca 1184⁶³⁾.

⁵⁶⁾ Kandler; Mainati o. c., I, 103.

⁵⁷⁾ Kandler; Mainati, o. c., I, 108.

⁵⁸⁾ Necrologium S. Rudberti Salisburgensis (MG., Necrologia, II, 135) ad 16. kal. Jun. = 17. maja: „Hartwicus episcopus (Tergestinus)“; Necrologium S. Lamberti (l. c., 325) ad 16. kal. Jun. = 17. maja: „Hartwicus episcopus (Tergestinus)“; Necrologium Gurencense (l. c., 450) ad 15. kal. Jun. = 18. maja: „Hartwicus episcopus Trigestinus“.

⁵⁹⁾ Gerhard Schwartz, Die Besetzung der Bistümer Reichsitaliens, str. 42.

⁶⁰⁾ Kandler.

⁶¹⁾ Kandler.

⁶²⁾ Kandler.

⁶³⁾ Kandler.

Ker se škof Bernard imenuje nekaterikrat v listinah „Bernardus“, drugič zopet „Wernardus“ ali slično, so Scussa, Mainati, Terpin in drugi napravili iz enega tržaškega škofa dva, prvi naj bi vladal nekako leta 1141 (!), drugi pa nekako od leta 1152 (oziroma po Terpinu 1151) dalje. Jellouschek je napravil iz enega škofa celo tri, enega Bernharda I., potem Wernerja in kot tretjega Bernharda II., o katerem pravi, da je umrl leta 1186, kar nam sicer ne pove noben vir. Vemo le, da je bil leta 1186 ali pa 1187 tržaški škof Bernard že mrtev, kajti neko pisanje papeža Urbana III. od 31. januarja ga imenuje „bone memorie Wernardus Tergestinus episcopus“⁶⁴). Ker je pa ta papež vladal od novembra 1185 do oktobra 1187, je moglo nastati dotično pisanje le leta 1186 ali pa 1187.

Naslednik Bernardov je bil škof Henrik (I.). O njem vemo le, da je potrdil 11. aprila 1187 v Trstu na korist svoje cerkve neke pogodbe in dogovore med bratom Adalburnom in Cadulom iz Sv. Lovreča Pazenatičkega v Istri s tamošnjo občino radi meja in pravic gradu Sv. Lovrencija, katere sta imenovana brata imela v fevd od Gerolda iz Pulja, vazala tržaške škofije⁶⁵). Toraj edino o letu 1187 lahko rečemo, da je takrat vladal v Trstu škof Henrik (I.), ne moremo pa to reči o letu 1185, kakor to misli Terpin ali pa o letu 1186, kakor mislijo Jellouschek, Kandler, Cappelletti in drugi, ali pa o letu 1188, kakor to pravi Jellouschek. Zdi se, da je tržaški škof Henrik (I.) kmalu umrl, mogoče je on tisti, o katerem pravi neka listina iz okoli leta 1216 „qui fuit electus et non consecratus“⁶⁶).

Naslednikom škofa Henrika (I.) so izvolili arhidijakon in kanoniki tržaške cerkve nekega Liutolda. Omenja se ta Liutold v letih 1187 in 1188 kot priča v listinah oglejskega patriarha Gotfrida⁶⁷).

Po smrti škofa Liutolda so izvolili kanoniki in duhovščina tržaške cerkve po nasvetu apostolske stolice svojim nadpastirjem tržaškega kanonika Odalskalka in ga prezentirali v svrhu potrditve oglejskemu patriarhu. Ko pa patriarh tega ni hotel storiti z izgovorom, da le njemu pristoja volilna pravica, so kanoniki in arhidijakon tržaške cerkve poslali magistra G. k papežu Klementu III. (1187—1191). Papež je izročil rešitev tega vprašanja padovanskemu škofu in tega arhidijakonu in pozval trikrat patriarha k sebi. Toda ta se tudi tretjemu pozivu ni odzval, ker se je ravno takrat udeležil ekspedicije cesarja Henrika VI. proti normanskemu kralju Tankredu (od maja do avgusta 1191)⁶⁸), pač pa je pustil tržaško

⁶⁴) Kandler.

⁶⁵) Kandler.

⁶⁶) Luigi Morteani, Sulla lite per la decima dell' olio tra i vescovi di Capodistria e il clero piranese, Archeografo Triestino, 21 (1896), 256. — Prim. Benussi, Nel medio evo, 273.

⁶⁷) Jaksch, Monumenta hist. duc. Carinthiae, I. št. 338, III, št. 1349; de Rubeis, Monumenta ecclesiae Aquileiensis, 633.

⁶⁸) Ker nahajamo patriarha Gotfrida 30. maja in 5. junija 1191 zabeleženega med pričami v listinah cesarja Henrika VI. (MG., Constitutiones, I, štev. 332 in

cerkev brez pastirja in si prisvojil celo nje imetje. Ko se je vrnil od ekspedicije, sta ga prosila duhovščina in ljudstvo tržaškega mesta, naj potrdi izvolitev Odalskalka. Patriarh je odgovoril, da ga noče potrditi, ker je (namreč Odalskalk) preveč v letih. Nato so se pritožili Odalskalk, tržaška duhovščina in ljudstvo radi patriarhovega ravnanja pri nasledniku Klementa III., pri papežu Celestinu III. Na drugi strani je poslal patriarh poslanca k papežu, kateri se je skliceval na volilno pravico patriarha in skušal zabraniti potrditev izvoljenega škofa na vse mogoče načine. Nato je izročil papež Celestin III. 10. maja 1192 rešitev celokupnega vprašanja škofoma Marku iz Castella in Araldu iz Chioggie in jima velel, prepričati se, komu pristojta prav za prav volilna pravica; ako bi ne govorilo nič proti potrditvi Odalskalka, naj ga potrdita brez ozira na kak ugovor ali tožbo; ako bi pa izvoljeni škof ne bil mogel biti potrjen po kanoničnih postavah, naj sama izbereta pripravnega kandidata za tržaški škofovski sedež in to zato, ker je patriarh pustil tržaško cerkev toliko časa brez nadpastirja; tudi naj prisilita patriarha povrniti imetje, katero je ugrabil tržaški cerkvi⁶⁹⁾. Škofa sta postavila patriarhu kot zadnji termin dan 1. julija 1192 (tertia feria intra octavam apostolorum Petri et Pauli, id est Kalendis Julii)⁷⁰⁾. Toda že preje je poslal patriarh Gotfrid k obema škofoma v Altino sela s pisanjem od 23. junija 1192, s katerim se je opravičil in naznanil, da potrjuje izvoljenega Odalskalka škofom tržaške cerkve, k temu opominjan po zastopnikih tržaške cerkve in ne da bi tržaškim kanonikom in arhidijakonu kaj predbacival⁷¹⁾. — O tržaškem škofu Odalskalku ne vemo nič več, kakor to, kar smo ravnokar omenili.

Za Odalskalkom, ali Voskalkom in tudi Wolfgangom (!), kakor ga nekateri zovejo, imenujeta Tomasini in Ughelli in za tema vsi drugi tja do novejših zgodovinarjev k letu 1200 (oziroma 1208) tržaškega škofa z imenom Henrik (II.) Ravizza. Toda zanesljivi viri ne omenjajo tega škofa, ki naj bi bil sin nekega Teopompa, tržaški meščan in doktor prava, nikdar in nikjer. Ughelli (o. c., 578) piše, da je Henrik (II.) leta 1208 zasedel tržaški škofovski sedež, toda že Scussa je letnici oporekal, verjel pa kljub temu, da je leta 1200 vladal v Trstu škof Henrik iz tržaške rodbine Ravizza. Toda ne glede na to, da nam tja do okoli leta 1300 ni izpričan niti eden Tržačan z imenom Ravizza, je leta 1200 ali pa 1208 kak tržaški škof z imenom Henrik (II.) Ravizza, vsaj kolikor poznamo do danes vire, popolnoma nemogoč. Takrat je vladal v Trstu škof z imenom

337), takrat ko je ta oblegal Neapelj (Gisleberti Chronicon Hanoniense, MG., SS., 21, 575), je verjetno, da je bil Odalskalk izvoljen tržaškim škofom že leta 1190, kakor to pišejo Mainati, Jellouschek, Kandler, Cappelletti in drugi.

⁶⁹⁾ Jaffé, Regesta pontificum Romanorum, 16869 (10371); Mainati, o. c., I, 173; Marsich, o. c., 328, št. 7.

⁷⁰⁾ Mainati, o. c., I, 145; Kandler ad a. 1192; Marsich, o. c., 330, št. 7.

⁷¹⁾ Mainati, o. c., I, 143; Kandler ad a. 1192; Marsich, o. c., 329, št. 7.

Gebhard. Mogoče je bil kak Henrik protiškof tega Gebharda, — kateri se prvič omenja kot izvoljeni (electus) tržaški škof v nekem pisanju papeža Inocenca III. od 12. julija 1199⁷²⁾ in kateri se dolgo časa ni dal ordinirati in posvetiti, tako, da je moral papež Inocenc III. leta 1201 pisati oglejskemu patriarhu, koperskemu škofu in opatu v Summagi, naj pozovejo Gebharda, da to stori, kajti drugače naj ga odstavi in kapitelj naj voli drugega nadpastirja⁷³⁾, — toda dokazati se to ne da. Zdi se pa le, da se je dal izvoljeni škof Gebhard radi papeževe grožnje ordinirati in posvetiti, kajti oktobra 1203 ni sprejel Gebhard več kot „electus“ temveč le kot „Tergestine ecclesiae episcopus“ posestvo z mlinom, katero so dobili tržaški kanoniki „per sententiam iudicum . . . Tergestine civitatis“ od dedičev umrlega Kunona, dekana tržaške cerkve, v svoje varstvo⁷⁴⁾. Tržaški škof Gebhard se omenja večkrat v listinah in drugih virih. Zadnjikrat ga najdemo 1. julija 1212 v Avasinis (zahodno od Humina [Gemon] v Furlaniji) med sodniki v nekem prepiru med oglejskim patriarhom Volfgerjem in salzburškim nadškofom Eberhardom II.⁷⁵⁾ — Mainati in Jellouschek sta napravila iz enega škofa Gebharda dva, prvič nekega Ubalda, ki naj bi vladal leta 1203 in drugič Gebharda, ki naj bi vladal po Mainatiju od leta 1209 dalje; Scussa pozna samo Ubalda in ga stavi k letu 1204. Da je to popolnoma nemogoče, mi po mojih mislih ni potreba posebej poudarjati.

Škofu Gebhardu je sledil v Trstu škof, z imenom Konrad. Prvič ga imenuje med pričami kot izvoljenega škofa (electus) neka potrdilna listina nemškega kralja Friderika II. za Oglej od 22. februarja 1214⁷⁶⁾. Zato mi je popolnoma nejasno in se vsaj do danes ne da dokazati, da bi škof Konrad vladal v Trstu že leta 1212, kar trdijo Mainati, Kandler, Cappelletti in drugi, ali pa leta 1213 kar piše n. pr. Jellouschek, ko vendar vemo, da je najmanj do 1. julija 1212 vladal v Trstu še škof Gebhard. Isti škof Gebhard je vladal v Trstu tudi leta 1206, leto, v katerem naj se po Scussa prvič omenja škof Konrad. Kot „electus“ se omenja v listinah škof Konrad tja do leta 1217, katerega leta je bil 9. julija v Huminu (Gemon) navzoč, ko je tam oglejski patriarh Volfger sklenil z Babenberžanom Leopoldom VI. neko pogodbo⁷⁷⁾, in še-le 27. marca 1218 je naročil papež Honorij III., naprošen v to od duhovščine in ljudstva tržaškega mesta, novo izvoljenemu oglejskemu patriarhu Bertoldu, naj posveti tržaškega škofa M. (!), kateri radi boleznj patriarha

⁷²⁾ Potthast, Regesta pontificum Romanorum, 786; St. Baluzius, Epistolarum Innocentii III. Romani pontificis libri undecim, I, 421.

⁷³⁾ Potthast, o. c., 1497; Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I, 60, št. 176.

⁷⁴⁾ Kandler ad a. 1203; Marsich, o. c., 367, št. 8.

⁷⁵⁾ Jakseh, Monumenta historica ducatus Carinthiae, IV a, št. 1672.

⁷⁶⁾ Böhmmer-Ficker, Regesta imperii, V, št. 721; prim. tudi Odoricus de Sannis, Thesaurus ecclesiae Aquileienseis, ed. Bianchi, 339, št. 1158.

⁷⁷⁾ Rubeis, Monumenta ecclesiae Aquileienseis, 675.

Volfgerja ni mogel biti še posvečen ⁷⁸⁾. Zadnjikrat se nam omenja tržaški škof Konrad leta 1230. To leto spomladi je spremljal Konrad oglejskega patriarha Bertolda k cesarju Frideriku II. v Spodnjo Italijo ⁷⁹⁾; najdemo ga tudi med pričami nekega v S. Germano izdanega cesarskega privilegija za Oglejsko cerkev ⁸⁰⁾. Tudi škof Konrad je dobil v onih dneh od cesarja za svojo cerkev važen privilegij ⁸¹⁾. Septembra 1230. je potrdil namreč cesar Friderik II. v Anagni tržaškemu škofu predložene mu privilegije kralja Lotarja ⁸²⁾, Otona III. ⁸³⁾, Karola ⁸⁴⁾, Ludovika ⁸⁴⁾, Hugona sinu Lotarjevega ⁸⁵⁾, Berengarja ⁸⁶⁾, in drugih cesarjev in kraljev tržaški cerkvi podeljene privilegije z dobesedno vložnim privilegijem kralja Lotarja od 8. avgusta 948 ⁸⁷⁾ in vsa posestva tržaške cerkve tako, da sme on (namreč tržaški škof) tja, po besedilu privilegijev cesarjev Henrika III. ⁸⁸⁾ in Otona III. ⁸⁴⁾ poklicati ljudi k obdelovanju in nastanitvi. — O tržaškem škofu Konradu vemo tudi, da je (po Odoriku de Susannis) leta 1239 prodal oglejski cerkvi in nje patriarhu Bertoldu vasi „Merratz“ in „Cremberch“ ⁸⁹⁾. Ta letnica (1239) je nemogoča. Mogoča je pa z ozirom na škofa Konrada letnica 1229, pri kateri poroča isti Odorik de Susannis v svojem *Thesaurus ecclesiae Aquilejensis*, da je tržaški škof prodal patriarhu Bertoldu vse posestvo in pravice v „Crennitz“ in „Moraus“ ⁹⁰⁾. Opraviti imamo tu očitno z eno samo prodajo iz leta 1229. Mogoče je Crennitz oziroma Cremberch Hrenovica, Moraus, oziroma Merratz, pa Mereče na Notranjskem. — Niti en istodoben vir nam ne omenja, da bi bil škof Konrad iz rodovine Bojani de Pertica, kakor navadno beremo.

Bržkone je po smrti tržaškega škofa Konrada prišlo radi pravice gledé volitve tržaških škofov do prepira med župnikom in kapiteljem miljske cerkve na eni strani in dekanom ter kapiteljem tržaške cerkve na drugi strani. Prva stranka je naglaševala volilno pravico in se pritožila pri oglejskem patriarhu; ta pa je predal preporno vprašanje v presojo koperskemu škofu in tega arhidijakonu. Vprašanje je bilo rešeno končno leta 1232 v prilog tržaški cerkvi ⁹¹⁾.

⁷⁸⁾ Potthast, o. c., št. 5732; Theiner, *Monumenta Hungariae*, I, 12, št. 19.

⁷⁹⁾ Böhmer-Ficker, o. c., št. 1778.

⁸⁰⁾ Böhmer-Ficker, o. c., št. 1803; Böhmer, *Acta imperii selecta*, 260, št. 295.

⁸¹⁾ Böhmer-Ficker, o. c., št. 1827; Kandler ad a. 1230; Prim. Benussi, *Nel medio evo*, 213 sl.

⁸²⁾ Privilegij z dne 8. avgusta 948 (Kandler ad a. 948; gl. zgoraj).

⁸³⁾ Doslej neznan ali sploh neohranjen privilegij.

⁸⁴⁾ Doslej neznan ali sploh neohranjen privilegij.

⁸⁵⁾ Privilegij z dne 7. avgusta 929 (Kandler ad a. 929; gl. zgoraj).

⁸⁶⁾ Nepristna listina z dne 27. junija 911 (Kandler ad a. 911; gl. zgoraj).

⁸⁷⁾ Privilegij z dne 8. avgusta 948 (Kandler ad a. 948; gl. zgoraj).

⁸⁸⁾ Privilegij z dne 30. decembra 1039 (Kandler ad a. 1039; gl. zgoraj).

⁸⁹⁾ *Thesaurus ecclesiae Aquilejensis*, ed. Bianchi, 226, št. 530. — Manzano (*Annali del Friuli*, II, 333) piše Krenovizza in Mocouz.

⁹⁰⁾ O. c., 230, št. 564.

⁹¹⁾ Kandler ad a. 1232; Marsich, o. c., 373, št. 28 in 29.

Za Konradom se nam poroča prvokrat ime novega tržaškega škofa 22. februarja 1231. Takrat je bil tržaški izvoljeni škof Leonhard navzoč v Ogleju, ko je oglejski patriarh sklenil neko pogodbo s piranskim mestom⁹²⁾. 18. septembra 1232 se omenja „L(eonardus) Tergestinus electus“ v neki, pred kratkim časom izdani listini papeža Gregorja IX.⁹³⁾ O škofu Leonhardu vemo tudi, da je decembra 1232 imel neki prepir z Bernhardom, ministerialom tržaške cerkve⁹⁴⁾ in da je 25. oktobra 1233 na gradu Robida (pri Trstu) potrdil kanonikom tržaške cerkve desetine od žita v Trstu, katere je tem podelil škof Konrad. Tudi v tej listini je imenovan škof Leonhard še vedno „electus“⁹⁵⁾. Škof Leonhard ni vladal dolgo časa. Imel je neko neozdravljivo bolezen. Zato je prosil papeža naj ga odpusti iz pastirske službe. Papež je to dovolil in naročil 23. novembra oglejskemu patriarhu Bertoldu, naj ta sprejme odpustitev škofa; nato je pisal tržaškemu kapitelju radi nove volitve⁹⁶⁾. Škof Leonhard, kateri je bil prej opat v furlanskem Rožacu, je umrl 1. junija; leto smrti nam ni znano⁹⁷⁾. Da bi bil škof Leonhard član rodovine Arangone ali Pertica, kakor pišejo marsikateri, o tem nam ne pripoveduje noben vir.

Škofu Leonhardu je sledil v Trstu bivši kanonik tržaške cerkve Udalrik de Portis⁹⁸⁾. Prvič se nam omenja kot electus v neki listini z dne 9. oktobra 1234; ta listina pravi, da je škof Udalrik pred kratkim dal goriškemu grofu Mainhardu (IV.) v fevd desetine od vinogradov Slovanov v Lonjeru (pri Trstu)⁹⁹⁾. Škof Udalrik je bil posvečen med 13. julijem in 29. septembrom leta 1237, kajti 13. julija je pisal papež Gregor IX. škofu Udalriku in ga imenoval še „electus“¹⁰⁰⁾, 29. septembra ga pa omenja neka listina oglejskega patriarha Bertolda med takrat v Čedadu

⁹²⁾ Joppi, Aggiunte inedite al codice diplomatico Istro-Tergestino del sec. XIII, (Nozze Porenta-Totto), 23, št. 7. — Minotto (v Atti e memorie etc., 8, 1892, 26) stavi tozadevni regist k 22. februarju 1210 (!).

⁹³⁾ Lucien Auvray, Les registres de Grégoire IX, I, 530, št. 872 (Bibliothèque de l'école française d'Athènes et de Rome, 2. série, IX).

⁹⁴⁾ Kandler ad a. 1232; Marsich, o. c., 374, št. 31.

⁹⁵⁾ Kandler ad a. 1233; Marsich, o. c., 374, št. 32.

⁹⁶⁾ Potthast, o. c., 9330; Mainati, o. c., I, 174; Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I, 73, št. 88; Kandler ad a. 1233.

⁹⁷⁾ Vinc. Joppi, Necrologium monasterii Rosacensis, Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, XIX (1900), str. 12, ad kal. Jun.

⁹⁸⁾ Scussa, Mainati, Jelouschek, Cappelletti in drugi imenujejo kot naslednika Leonharda nekega škofa z imenom Givardus Arangone. Ta domneva bazira na dejstvu, da so nam ohranjeni tržaški novci z napisom „Givardus episcopus“. Po mojem mnenju je dal te novce kovati tržaški škof Gebhard, o katerem vemo, da je bil sploh prvi tržaški škof, kateri je koval denar (prim. Alberto Puschi, La zecca de patriarchi d' Aquileja, Programma de Ginnasio Comunale superiore di Trieste 1883 — 1884. Trieste 1884).

⁹⁹⁾ Kandler ad a. 1234.

¹⁰⁰⁾ Lucien Auvray, o. c., II, 709, št. 3778.

navzočimi brez pridevka „electus“¹⁰¹). Po 26. maju 1253, ko je sklenil škof Udalrik važno pogodbo s tržaško občino¹⁰²), toda pred 28. septembrom 1254, ko pravi neki vir, da nimajo v Trstu škofa¹⁰³), je umrl tržaški škof Udalrik. — Iz tega tržaškega škofa Udalrika sta napravila n. pr. Scussa in Mainati kar tri, prvi naj bi se zval „Ulricus de Portis“ in vladal nekako od leta 1237 do leta 1245, drugi naj bi se imenoval „Roderlicus“ ali pa „Udalricus (II)“ in vladal nekako leta 1247, tretjemu naj bi bilo pa ime „Oldericus“ in vladal naj bi nekako leta 1253. Da je to popolnoma pogrešeno in da imamo tu opraviti z enim samim škofom Udalrikom, kateri je vladal nekako od leta 1234 pa do leta 1253 in katerega imensko obliko imajo različni viri na različčen način pisano, mislim ni potreba še posebej dokazovati.

Naslednikom škofa Udalrika sta izvolila tržaški dekan in kapitelj iz svoje srede kanonika Harlonga de Voisperch in prosila nato papeža, naj potrdi to izvolitev. Ta, bil je Inocenc IV., je pisal 17. novembra 1254 puljskemu, pičanskemu in koperskemu škofu in jim naročil, — takrat je bil namreč oglejski patriarh, kateremu bi to pristojalo, ekskomuniciran, — naj preiščejo izvolitev in značaj izvoljenega in naj ga, ako bi ne bilo nobene zapreke, potrde, posvete in zaprisežejo¹⁰⁴). Toda šele potem, ko je odposlal to pisanje, ali pred svojo smrtjo (umrl je 7. decembra 1254), je zvedel papež iz nekega pisanja oglejskega kanonika Guarnerija de Cucagna, da ni bil Harlongus, kateri je „exigentibus suis culpis excommunicationis vinculo innodatus“, izvoljen soglasno. Posebno kanonik Henrik, sin ministeriala Bernharda, je bil proti izvolitvi Harlonga. Papež Inocenc IV. je zato pisal v tej zadevi cenedskemu škofu in mu naročil, naj stvar preišče. Ta škof je v to svrhu pozval tržaškega dekana in tržaški kapitelj kakor tudi Harlonga pred se. Medtem ko zadnji ni ne prišel ne poslal kakega zastopnika, sta odklonila dekan in tržaški kapitelj vsako preiskavo v tej stvari po škofu iz Cenede. Nato je pooblastil cenedski škof opata iz Belluna in iz Možnice (Moggio) s preiskavo izvolitve Harlonga tržaškim škofom. Ta dva sta našla, da je izvolitev oporečna, proti glavni določbi koncila in zato neveljavna in sta prepustila izvolitev novega višjega pastirja imenovanemu kanoniku Henriku in tržaškemu kanoniku Hermanu iz Vidma. Ta dva sta jo zopet prepustila proštu iz S. Odorico ob Tagliamentu, kateri je nato soglasno z oglejskim patriarhom predlagal kot tržaškega škofa oglejskega kanonika Guarnerija de Cucagna (nekateri ga imenujejo tudi Guarnerija, Gueroerija ali Guatocerija). S tem je bil zadovoljen tudi novi papež Aleksander IV., kateri je 13. marca 1255 pooblastil pod gotovimi pogoji škofa iz

¹⁰¹) Zahn, o. c., II, 470, št. 362.

¹⁰²) Mainati, o. c., I, 191 (k 6. maju); Kandler ad a. 1253; Bianchi; Documenta historiae Foro-Julienensis, Archiv für Kunde öster. Gesch., 21 (1859), 388, št. 199.

¹⁰³) Minotto v Atti e memorie etc., IX (1893), 68.

¹⁰⁴) Potthast, o. c., 15560; Kandler ad a. 1254; Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I, 82, št. 109.

Castella, naj potrdi in posveti novega tržaškega škofa ¹⁰⁵). Tega novega tržaškega škofa Guarnerija dobimo potem 9. junija 1255 v Čedadu v hiši nekega Konrada, imenovanega Bederla, ko je ta sestavljal svojo oporoko in pri tem zapisal škofu vrt pred svojo hišo ¹⁰⁶). Toda zdi se, da tržaški kapitelj ni hotel priznati tega škofa Guarnerija. Bil je pristaš svojega, prvotno od njega izvoljenega škofa Harlonga, kateri naj bi bil tudi, kakor pravita Scussa ¹⁰⁷) in Mainati (o. c., I, 206), vnovič izvoljen in topot od papeža potrjen. Res se omenja 2. aprila 1257 škof Harlongus, ko je izdal neko listino na korist tržaške občine ¹⁰⁸). Škof Harlongus je umrl po 10. juliju 1278, kajti ta dan je izdal še neko listino na korist ženskega samostana pri cerkvi sv. Sergija v tržaškem okraju „Cabori“ ¹⁰⁹).

Naslednik tržaškega škofa Harlonga je bil škof Ulvin iz čedadske rodovine de Portis. Imenuje se prvič kot izvoljeni škof v neki listini z dne 23. maja 1282, katera nam pravi, da je bil Roprettus iz kraja Buttrio (jugovzhodno od Vidma v Furlaniji) tržaškemu škofu Ulvinu za poroka v nekih zadevah gradu Robida (Fünfenberg) pri Trstu in v nekih s to stvarjo združenimi prepornimi vprašanji ¹¹⁰). „Electus“ se zove škof Ulvin še leta 1283, ko je stal v vojni med oglejskim patriarhom Raimundom in goriškim grofom Albertom na eni strani in Benetkami na drugi strani kot patriarhov in grofov pristaš ¹¹¹). Medtem, ko je škof Ulvin 8. marca 1285 še fungiral kot zastopnik oglejskega patriarha pri mirovnih pogajanjih z beneško vlado, katera so sledila tej vojni ¹¹²), ni bil 11. maja istega leta več med živimi ¹¹³). Ughelli in Jellouschek se torej motita, ko pravita, da je škof Ulvin vladal še leta 1286.

Naslednikom škofa Ulvina je izbral tržaški kapitelj konkordijskega in čedadskega kanonika Brissa de Toppo. Dotični izvolilni dekret mu

¹⁰⁵) Potthast, o. c., 15737; Kandler ad a. 1255; Theiner, o. c., I, 83, št. 112.

¹⁰⁶) Kandler ad a. 1255.

¹⁰⁷) O. c., 61. — O kakem škofu Leonhardu, kateri naj bi po mnogih za Guarnerijem vladal v Trstu, nam ne poročajo viri nič. Tommasini in za njim Ughelli (Italia sacra, V, 579) imenujeta tega škofa Leonharda „Leonidas“. Jellouschek (o. c., III, 5) je napravil iz enega škofa Leonharda dva, enega Leonharda I., kateri naj bi vladal pred Guarnerijem in že leta 1253 in enega Leonharda III., kateri naj bi sledil Guarneriju. Tudi razločuje Jellouschek povsem neutemeljeno dva Harlonga, enega, kateri naj bi vladal nekako leta 1254 in drugega, kateri naj bi vladal nekako od leta 1262 po do leta 1281 (!).

¹⁰⁸) Kandler ad a. 1257; Bianchi, o. c., 397, št. 226.

¹⁰⁹) Mainati, o. c., I, 212; Kandler ad a. 1278.

¹¹⁰) Kandler ad a. 1282; Joppi, Aggiunte inedite al codice diplomatico Istro-Tergestino del secolo XIII (Nozze Porenta-Tolto), 40—41, št. 16.

¹¹¹) Joppi, Documenti Goriziani, Archeografo Triestino, XII (1886), 58, št. 47.

¹¹²) G. L. Fr. Tafel in G. M. Thomas, Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig, 3, Fontes rerum Austriacarum, II, 14, str. 319, št. 376.

¹¹³) Kandler ad a. 1285.

je bil izroččen v Spilimbergu v Furlaniji že 14. septembra 1285¹¹⁴⁾. Potrjen je bil Brissa od oglejskega patriarha Raimunda della Torre še-le 19. aprila 1287¹¹⁵⁾. Umrl je tržaški škof Brissa de Toppo med 29. septembrom 1299, ko je bil izzvestno še med živimi¹¹⁶⁾, in 10. oktobrom 1299, ko se omenja že njegov naslednik Ivan¹¹⁷⁾. Brissa je bil zadnji izmed tržaških škofov, kateri so imeli posvetno oblast nad tržaškim mestom.

Tržaški škofje od leta 547 (?) do leta 1299¹¹⁸⁾.

1. Frugiferus ali Trugiferus, om.: 547 ?, febr. 21.
2. Severus, om.: „579“, bržkone 590.
3. Firminus, om.: 602 marec, 603 jun.
4. Gaudentius, om.: 680, mar. 27.
5. Joannes (I), om.: „731 okoli nov. 1“.
6. Taurinus, om.: „911 ali 914, jun. 27“.
7. Radaldus, om.: 929, avg. 7.
8. Joannes (II), om.: 948, avg. 8, „956—961“, „966“.
9. Petrus, om.: 991, okt. 5.
10. Ricolfus, om. od 1007, nov. 1 do 1017, sept. 18.
11. Adalgerus, om. od 1031, jul. 13 do 1072, maj 2; umrl pred l. 1075.
12. Heribertus, om.: 1080, febr. 10 in 1082, dec. 3.
13. Hartvicus (tudi Herinicius), om. od 1106 do 1115, okt. 12; umrl 17. ali 18. maja.
14. Detemarus, om. od 1135, nov. 1 do 1145, jul. 28.
15. Bernardus, om. od 1149, jan. 16 do 1181, avg. 30.
16. Henricus, om.: 1187, apr. 11; umrl bržkone neposvečen.
17. Liutoldus, om. 1187 in 1188.
18. Voscaleus, izvoljen pred 1192, maj 10, posvečen pred 1192, jun 23.
19. Gebhardus, om. kot electus od 1199, jul. 12 do 1201, okt.; kot posvečen od 1203, okt. do 1212, jul. 1.
20. Conradus, om. kot electus od 1214, febr. 22 do po 1218, mar. 27; kot posvečen od 1220, febr. 1 do 1230, sept.
21. Leonardus, om. kot electus od 1231, febr. 22 do 1233, okt. 25; resigniral po 1233, nov. 23; umrl 1. junija.
22. Udalricus de Portis, om. kot electus od 1234, okt. 9 do 1237, jul. 13; kot posvečen od 1237, sept. 29 do 1253, maj 26; umrl pred 1254, sept. 28.
23. Harlongus de „Voisperch“, om. kot electus 1254, nov. 17; kot posvečen od 1257, apr. 2 do 1278, jul. 10. — Njegov protiškof je bil Guarnierius de Cucagna, izvoljen pred 1255, mar. 13; om. 1255, jun. 9.
24. Ulvinus de Portis, om. kot electus od 1282, maj 23 do 1283; umrl med 1285, mar. 8 in maj 11.
25. Brissa de Toppo, om. kot electus 1285, jul. 14; posvečen 1257. apr. 19; umrl 1299, med sept. 29 in okt. 10.

¹¹⁴⁾ Kandler ad a. 1285; Bianchi, o. c., 457, št. 506. — Prim. Joppi, Aggiunte inedite, 42, št. 17.

¹¹⁵⁾ Annales Foroiulienses (MG., SS., 19, 203).

¹¹⁶⁾ Kandler ad a. 1299.

¹¹⁷⁾ Mainati, o. c., I, 270.

¹¹⁸⁾ Ako je listina ali vir sploh, v katerem je imenovan dotični škof, nepristen, tedaj sem postavil dotično letnico med navodnice; ako je datum negotov, tedaj sem pristavil dotični letnici vprašaj. — Electus = izvoljeni škof: om. = omenjen.